

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. д-р Минко Стоев Хаджийски, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий” на дисертационния труд на **Арни Закс** на тема „**Влияние на преживяванията в детството и трансфера между поколенията върху нарцистичните черти, устойчивостта, чувството за удовлетвореност от себе си и стила на справяне**” , представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор”, професионално направление „3.2. Психология”

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Отдавна и безспорно е установено влиянието на ранните детски преживявания върху психическия живот в последващите възрасти. Нещо повече, водещи направления в психологията, като аналитичното или хуманистичното им отдават приоритет, както в положителен аспект за успешност, така и в отрицателен за патология. В този смисъл травмите, ранните обектни отношения, културната среда и дейностите на детето в голяма степен определят както благополучието, така и проблемността за в бъдеще. От друга страна, наред с наследствено-генетическите дадености, опитът формира чертите на личността, които са водещи диспозиционни фактори на много феномени в индивидуалнопсихичен и социалнопсихологически план. Не случайно авторката в обосновката на своята насоченост към темата, изхожда от потребността на психологическата помощ, за по-пълното разбиране на проблемите на клиентите. Тъкмо в наличието на адаптивни и неадаптивни черти, тя допуска причините за актуализиране на житейските неблагоприятия. Актуалната значимост на дисертацията се състои и в изследването на взаимовръзките между преживяванията от ранно детство и степента на

нарцистични черти и личностна устойчивост и взаимодействието между тях, където следва да се търси и основния научно-приложен принос.

Дисертацията е в обем от 162 страници и съдържа въведение, три глави, заключение, списък с литература и шест приложения. В основният текст има 18 таблици и 5 фигури. Списъкът на използваната литература се състои от 150 заглавия на латиница, включително заглавия от български и израелски автори..

Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд

Дисертацията на Арни Закс има следните по-значими приноси резултати и достойнства:

1. Издържана е добре в структурно и съдържателно отношение съобразно заявената тема и изследователка цел.
2. В уводната част пространно се обосновава актуалната значимост на научния проблем и практическото му значение. Общата цел - да разшири разбирането за формирането на адаптивните и неадаптивни черти, взаимовръзките между преживяванията от ранно детство и степента им представеност, заедно с личностната устойчивост е релно достижима.
3. В теоретичната част, представена в първата глава на дисертацията е направен подробен анализ на основните конструкти и концептуални виждания, залегнали в идеята на изследването. На базата на достатъчно литературни източници са

разгледани обектните отношения, семейството, социалните влияния извън семейството, културната среда, компютърните технологии, игрите, училището и демографските дадености в контекста на формиращите личността влияния на детските преживявания, свързани с нарцисизма и резилианса като последствие.

4. В необходимия обем са представени концептуални виждания за нарцисизма и личностната устойчивост / резилианс/ ,като качества, свързани с психическото благополучие или проблемност.
5. Емпиричното изследване е описано подробно и изчерпвателно по отношение на целта, хипотезите, процедурата и методиката. Използваните инструменти са подходящи за изследване както на нарцисизма, така и за съставляващите резилианса характеристики – лична ефективност, чувство за контрол и оптимизъм. Обектът на изследване е представен с демографските характеристики. Описан е статистическият модел за обработка на данните.
6. Резултатите са показани и обсъдени в третата глава на труда. Познавайки се основно на статистическия анализ, авторката последователно е описала получените данни от изследването на адаптивния и неадаптивния нарцисизъм, оптимизма, селф-контрола и ефикасност и техните корелационни зависимости при две различни в демографско отношение групи. Резултатите са онагледени таблично и графично. Обсъждането е поставено отново на основа на статистическите данни, като доказването на издигнатите хипотези е оставено на подразбиране.
7. Заключениеето представлява две групи твърдения, основанията за които са получени в изследването. Едната е свързана с

макровлиянията като икономически статус и имигрантство. Интересно е заключението, че положителните житейски събития са свързани с негативни черти в бъдеще. Другата група твърдения засягат влиянията на семейната микросреда върху нарцисизма и съставките на резилианса в т.ч. физически контакт с родителя, емоционална близост, участие в домакински дейности и „престой на екрана“ Същите имат значение и в практически план, като рекомендации за родители и възпитатели.

8. Приносите са коректно посочени от докторантката и отговарят на действителните научни постижения в теоретичен и приложно-практически план. Като най-значим може да се определи самият опит да се направят и изследват връзки между два вида нарцисизъм и преживяванията в детството. Заслужава внимание и фактът, че при определени условия положителните събития в детството могат да водят до негативни черти.

Бележки и въпроси.

По същностни въпроси на теоретичната и емпирична части на изследването нямам особени забележки. Някои неща могат да се прецизират и редактират.

- Авторефератът не отговаря съвсем на дисертацията. Например в него са обособени 6 глави и някои заглавия на параграфи се разминават с тези от дисертацията.
- От допълнително обяснение се нуждае фактът, че от извадката са изключени мъжете. Обяснението в реферата „за да се избегне пристрастност към пола“ не звучи убедително и е неразбираемо.
- Работата би спечелила, ако в увода се даде обща хипотеза.

Заклучение

В заключение намирам дисертационният труд на Арни Закс на тема „ Влияние на преживяванията в детството и трансфера между поколенията върху нарцистичните черти, устойчивостта, чувството за удовлетвореност от себе си и стила на справяне ” за достатъчно състоятелен и издържан в научно отношение. Давам положителна оценка и препоръчвам на уважаемото жури да гласува за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

29.03.2022 г.

ПОДПИС:

/ Минко Хаджийски/